

Dilemma's van een docent moderne vreemde talen in het mbo

Vreemdetalenonderwijs in een beroepscontext is boeiend maar kent vele dilemma's. In dit artikel gaat docent Duits Christa Beckers in op de dilemma's rond het beroepsgerichte examen. Aan de inhoud van de examens worden wel eisen gesteld, maar die zijn niet hard. En dat heeft consequenties, zowel voor het examen als voor het onderwijs.

CHRISTA BECKERS

Toen ik een paar jaar geleden Duits ging geven in het mbo, had ik niet verwacht dat dat – modieus uitgedrukt – zo'n uitdaging zou zijn.

Het leven van een vo-docent is overzichtelijk als je het met dat van een mbo-docent vergelijkt. Voor een vo-docent is door anderen bedacht waar de eindstreep ligt, hoe die eruitziet en hoe je daar kunt komen: Het centraal examen ligt klaar en ook de schoolexamens zijn voor wie wil als kant-en-klare producten op de markt. Er is voldoende keuze aan lesmethodes die leerlingen en docent bij de hand nemen om de eindstreep te bereiken. En is de keuze gemaakt, dan hoeft de docent zich over leerstofopbouw niet te bekommeren; de vraag is hooguit nog: wat laat ik weg? Hoewel ik dat als vo-docent destijds niet vond, zijn de klassen in het voortgezet onderwijs homogeen qua voorkennis en leervaardigheden.

Toen ik Duits ging geven aan de opleiding Chauffeur

Goederenvervoer niveau 2, was er een groep van twintig jongens en er was een boek: *Praktische talenkennis Duits 1 en 2* van het Kenniscentrum Transport en Logistiek. Misschien handig voor een chauffeur die tijdens zijn ritten op de *Autobahn* merkt dat hij zijn Duits moet opfrisen, maar niet bruikbaar voor mijn doelgroep. Dit zijn jongens uit alle leerwegen van het vmbo, soms zelfs van de praktijkschool of met een afgebroken havo-opleiding. Soms met een goede basis van Duits die alleen nog met beroepstaal aangevuld hoeft te worden, soms zonder enige voorkennis en met nauwelijks ervaring in het leren van vreemde talen. Zo'n groep is niet te motiveren met een grijs boekje met sporadische zwart-witplaatjes vol zinnestjes en woorden, ook al zijn die beroepsgerelateerd.

Hoeveel lestijd de jongens zouden krijgen, kon in overleg bepaald worden, maar veel tijd was er niet. Het was tenslotte een tweejarige bbl-opleiding, dus de leerlingen gaan maar één dag naar school en volgen meer

Leerlingen van de opleiding Chauffeur Goederenvervoer oefenen de praktijk. Foto: Christa Beckers

vakken dan alleen Duits. Zouden tien blokken van drie lesuren voldoende zijn? De vraag van de opleidingsmanager overviel me. Ja, wat is voldoende? Om dat te weten, moet in ieder geval duidelijk zijn wat begin- en eindniveau is. Het beginniveau is dus divers. Het eindniveau staat in het kwalificatiedossier. In dit document is vastgelegd wat een beginnend beroepsbeoefenaar aan het eind van de opleiding moet kunnen en kennen voor het diploma. In het kader op de volgende pagina staan twee voorbeelden van werkprocessen uit het kwalificatiedossier (cohort 2012–2013) van de chauffeur goederenvervoer. Ik heb alleen die tekstpassages gekopieerd die een talig en/of intercultureel aspect hebben.

Het beroepsgerichte examen

Of kandidaten de werkprocessen in het Duits kunnen uitvoeren, kan niet met een algemene taalvaardigheidstoets geëxamineerd worden. Voor sommige opleidingen worden door de kenniscentra (dit zijn de vertegenwoor-

digers van de beroepssectoren die de brug vormen tussen opleiding en beroep) beroepsgerichte taalexamens ontwikkeld. Voor 'mijn' logistiekopleidingen is dat niet het geval. Het is niet vanzelfsprekend dat docenten examens kunnen ontwikkelen, en al helemaal niet op basis van een vrij abstract geformuleerd kwalificatiedossier. Mijn collega's Engels bijvoorbeeld waren blij toen ik een examen ontwikkeld had dat zij als format konden gebruiken. De beroepstaken waren voor beide talen dezelfde.

Een teamcollega die ervaring had als vrachtwagenchauffeur, hielp me op basis van het kwalificatiedossier een aantal beroepssituaties te vinden waarin een chauffeur Duits nodig heeft. Het gaat vooral om gesprekken voeren. De chauffeur moet contacten kunnen leggen bij een bedrijf waar hij moet laden of lossen, dus begroeten en zich voorstellen, een probleem kunnen beschrijven dat te maken heeft met de lading, een mogelijke oplossing bespreken, naar de weg vragen en de wegbeschrijving kunnen volgen, een incident/ongeval kunnen melden.

1.9 WERKPROCES: LAADT EN LOST DE LADING

Omschrijving: De chauffeur goederenvervoer overlegt met de ladingbelanghebbenden over de laad- en losprocedure. Hij stelt een laad- en/of losplan op. Hij lost problemen met betrekking tot het laden/lossen van de lading op. Hij overlegt daarover zo nodig met de belanghebbenden (planningsafdeling en de ladingbelanghebbenden).

VAKKENNIS EN VAARDIGHEDEN	PRESTATIE-INDICATOR
• Inzicht in de personen met wie een bestuurder te maken krijgt • Duits of Frans gesprekken voeren • Duits of Frans lezen, luisteren, schrijven en spreken	Achterhaalt, door het stellen van gerichte vragen, de laad- en losprocedure bij het betreffende bedrijf en stelt op basis van die informatie een laad- en/of losplan op

1.12 WERKPROCES: HANDELT BIJ INCIDENTEN/ONGEVALLEN

Omschrijving: De chauffeur goederenvervoer treedt handelend op bij incidenten/ongevallen. Hij neemt maatregelen om meer schade of gevaar te voorkomen, draagt zorg voor de veiligheid van medeweggebruikers, volgt procedures (meldingsprocedure, schadeformulier) en schakelt zo nodig hulpdiensten in.

VAKKENNIS EN VAARDIGHEDEN	COMPETENTIE EN COMPONENT(EN)	PRESTATIE-INDICATOR
• Hulpdiensten waarschuwen • Duits of Frans gesprekken voeren • Duits of Frans lezen, luisteren, schrijven en spreken • Adequaate reageren in geval van agressie	• Anderen raadplegen en erbij betrekken • Proactief informeren	Informeert de hulpdiensten opdat deze adequaat kunnen reageren
	• Omgaan met verandering en aanpassen • Met diversiteit (tussen mensen) omgaan	Herkent, begrijpt en toont respect voor gedrag van andere culturen, past zijn gedrag daarop aan en gaat effectief met agressie om, zodat verdere problemen worden voorkomen

Hoewel ze expliciet in het kwalificatiedossier genoemd worden, komen de vaardigheden schrijven, lezen, spreken en luisteren als aparte vaardigheid in de werkprocessen nauwelijks voor. Schadeformulieren zijn standaard meertalig, evenals vrachtbrieven. Alleen voor de interne markt worden Duitse formulieren gebruikt. Met wat creativiteit was wel een situatie te bedenken waarin het Duitse formulier ingevuld moest worden.

Toen de situaties in kaart waren gebracht, was het niet moeilijk om een examen te ontwikkelen waarbij kandidaten in een simulatie moesten laten zien dat ze de beroepstaken konden uitvoeren.

Omissie in het kwalificatiedossier

Maar er bleven vragen over: Hoe goed moet de uitvoering zijn om er een voldoende voor te geven? Moeten de kandidaten eigenlijk niet meer gespreksituaties aankunnen? En wordt er bij de beoordeling van gesprekken voeren niet te weinig van de luistervaardigheid gevraagd als de docent ook tijdens het examen de gesprekspartner

van de examenkandidaat is?

Dat die vragen moeilijk te beantwoorden waren, ligt wat mij betreft aan een omissie in het kwalificatiedossier. Om dit uit te leggen eerst wat achtergrondinformatie. De inhoud van het kwalificatiedossier komt tot stand onder verantwoordelijkheid van de paritaire commissies; het is een compromis tussen onderwijs en bedrijfsleven.

Je zou kunnen zeggen dat vóór 2011 het onderwijs de belangrijkste stem had. Toen werd er in alle kwalificatiedossiers voor elke taalvaardigheid een ERK-niveau gedefinieerd. Voor de chauffeur goederenvervoer was dat A2 voor luisteren, lezen, gesprekken voeren en spreken, en A1 voor schrijven. Om te slagen moest de kandidaat aantonen dat drie van de vijf vaardigheden op het vereiste niveau waren. In de dossiers waren de beroepstaken niet aan de vreemde talen gekoppeld. Gevolg was dat de examens wel het ERK-niveau toetsten maar niet de beroepstaken. En dat had weer tot gevolg dat ook het onderwijs vaak niet beroepsgericht was. Bovendien

Op bezoek in de haven van Duisburg. Foto: Christa Beckers

ging relatief veel aandacht naar vaardigheden die in het beroep nauwelijks voorkwamen.

Na 2011 sloeg de weegschaal door naar de kant van het bedrijfsleven. De focus kwam te liggen op de beroepstaken die in de vreemde talen uitgevoerd moesten worden. Een goede beslissing omdat het functioneren in een beroepscontext meer vraagt dan algemene taalvaardigheid. Wat een slechte beslissing was, was dat in de kwalificatiedossiers het vereiste taalniveau werd vervangen door een zogenaamd indicatief niveau. Een indicatief niveau is misschien handig voor het ontwikkelen van leerstof, maar het vormt geen hard criterium voor een examen. De Inspectie ziet dat overigens net zo.

Wil je garanderen dat beroepsbeoefenaren een taal echt op een bepaald niveau beheersen, en niet alleen maar de bij hun beroep passende standaardzinnen kennen, dan zijn hardere eisen nodig. En dat boden de ERK-niveaus. Vreemd dat het onderwijsdeel van de paritaire commissie het bedrijfsleven daarvan niet heeft weten te overtuigen, terwijl de afgelopen jaren toch aan alle kanten de noodklok is geluid om het belang van kennis van de Duitse taal van mbo'ers te benadrukken.

Wat vraagt het beroep?

Beroepsbeoefenaren die in functies op mbo-niveau werken en volgens het kwalificatiedossier Duits nodig hebben, hebben de taal meestal niet nodig in contacten met collega's, maar vooral met klanten en leveranciers. Een

leverancier, van wie de beroepsbeoefenaar dus klant is, zal zijn best doen om de vreemdtaalspreker zo goed mogelijk te begrijpen om te kunnen zorgen voor een goede dienstverlening. Dat is anders in het contact van de beroepsbeoefenaar met een klant. Voor de klant hoort begrepen worden bij goede dienstverlening. In die rol zal de vreemdtaalspreker minder geduld hebben met een dienstverlener die hem niet goed begrijpt en die moeite heeft zijn boodschap over te brengen.

Een leek die globaal weet heeft van taalniveaus, maar weinig van beroepsopleiding, zal inschatten dat een beroepsbeoefenaar voor communicatie met klanten niveau B1 nodig heeft, want per definitie is een taalgebruiker met niveau B onafhankelijk van zijn gesprekspartner, hij kan de leiding nemen in een gesprek en heeft niet zoals een taalgebruiker met niveau A een gesprekspartner nodig om te verhelderen wat hij bedoelt. Toch zijn er weinig kwalificatiedossiers die voor gesprekken voeren als indicatief niveau B1 noemen, al helemaal niet als het gaat om de 'tweede moderne vreemde taal', in de praktijk meestal Duits, Frans of Spaans. Daarvoor zou ik ook niet willen pleiten. Ik ga ervan uit dat niveau A2 voor de meeste beginnende beroepsbeoefenaren voldoende is gezien het feit dat ze zich moeten kunnen redden in een aantal beperkte, voorspelbare situaties.

Illustratief was het examen dat ik afnam bij planners luchtvervoer van Schiphol. Dit is ook een bbl-opleiding. Er was dus ook daar weinig tijd, en ook daar werd

Als het gaat om een bbl-opleiding, dan is de vraag: wat is haalbaar in korte tijd? Daarmee ligt een minimalistische interpretatie van het kwalificatiedossier op de loer

gekozen voor een korte cursus Duits die vooral gericht was op de beroepstaken. Er waren kandidaten bij die ik inschatte op niveau A2. Ze hadden vroeger Duits op de mavo gehad, en hadden daarna nog regelmatig contact met Duitstaligen, in vakantie- en/of werksituaties. In de gesimuleerde situatie waarin zij vrachtplanner waren en ik een Duitstalige vrachtwagenchauffeur, namen zij de leiding in het gesprek en initieerden smalltalk, passend bij hun beroepsrol. De kandidaten die niet of nauwelijks met Duits in aanraking waren gekomen, wisten de opdrachten weliswaar uit te voeren, maar ik voorspel dat ze in een echte beroepssituatie het eerst met Engels zullen proberen en als dat niet lukt op zoek zullen gaan naar een collega die beter Duits spreekt.

Een ander punt is de luistervaardigheid. Een aantal jaren geleden heb ik een groep leerlingen van een opleiding detailhandel in – alweer – een korte cursus voorbereid op een stage in een woonwarenhuis in Berlijn. Na de stage had ik gelegenheid de warenhuismanager uit Berlijn te spreken. Op mijn besmuikte vraag naar het Duits van de stagiairs antwoordde hij tot mijn verbazing dat het met de productieve vaardigheden wel goed had gezeten. Probleem waren de receptieve vaardigheden: ze begrepen de collega's en de klanten vaak niet.

Als mij dus gevraagd zou worden wat een chauffeur goederenvervoer nodig heeft, zou ik zeggen: naast de beroepsspecifieke eisen uit het kwalificatiedossier, luisteren en gesprekken voeren op niveau A2.

De gevolgen voor de praktijk

Binnen het roc ligt de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de examens bij de examencommissie. Deze richt zich naar de eisen die de Inspectie stelt, waarbij de focus vooral ligt op protocollen, en minder op de inhoud van de examens. De Inspectie stelt wel dat erop wordt toegezien dat 'de beroepsgerichte eisen voor moderne vreemde talen in voldoende mate terugkomen in het beroepsgerichte examen (recht doen aan de mvt-eisen)', maar die formulering biedt ruimte.

Als docent die lesgeeft en examens ontwikkelt, heb ik te maken met een zogenaamde teamexamencommissie. Daarvan is de opleidingsmanager, die mijn leidinggevende is, de voorzitter. Hij zegt het niet met

zoveel woorden, maar eigenlijk vindt hij dat de chauffeurs niet op de vreemde talen horen te zakken, in de praktijk rijden ze immers alleen in en rond Amsterdam. Vanzelfsprekend kijkt de manager van de opleiding Luchtvaartdienstverlening heel anders naar het belang van vreemde talen. Maar vooral als het gaat om een bbl-opleiding, dan is de belangrijkste vraag voor de manager: wat is haalbaar in korte tijd? Daarmee ligt een minimalistische interpretatie van het kwalificatiedossier op de loer.

Voor mij als docent betekent dit dat ik moet overtuigen en onderhandelen over de onderwijstijd en over de inhoud van het examen. Samen met de opleidingsmanager heb ik het volgende compromis gevonden: voorwaarde voor deelname aan het examen is luistervaardigheid op A2 en een klein portfolio met audiovisuele bewijzen dat de kandidaat zich kan redden in enkele alledaagse situaties in Duitsland. Het examen bestaat uit de beroepssituaties die afgeleid zijn uit het kwalificatiedossier. De kandidaat heeft een voldoende als hij een vrachtbrief juist heeft ingevuld en als hij de mondelinge taken zo heeft uitgevoerd dat de boodschap bij een goedwillende en geduldige *native speaker* is overgekomen.

Wie wil weten hoe het examen eruitziet, verwijs ik naar het Examen Duits beroepsspecifiek op <<http://tiny.cc/lm-exduits>>. Wie geïnteresseerd is in de uitvoering van het mondeling examen, kan enkele voorbeelden vinden op <<http://filmmettaal.nl>>.

Conclusie

Stel ik me mijn vrachtwagenchauffeurs in Duitsland voor, dan zie ik hoe een deel zich prima redt. Dat zijn de jongens die vóór mijn beroepsgerichte voorbereiding een paar jaar Duits hebben gehad in het vmbo. De rest zou ik als ondernemer niet de *Autobahn* opsturen.

Wat mij betreft, zit het probleem in eerste instantie in de kwalificatiedossiers. Op basis van de beroepstaken had daar een vereist ERK-niveau geformuleerd moeten zijn bij de taalvaardigheden die voor het beroep relevant zijn. De ontwikkelaar van de examens had daarmee aanwijzingen voor de kwaliteit van de taaluitingen, en voor de docent was duidelijker op welke situaties hij zijn leerlingen zou moeten voorbereiden. ■

agenda

- 7 – 15 maart 2015, Boekenweek 2015, <www.boekenweek.nl>
- 12 – 15 maart 2015, Recent verschenen werken Duits, Drachten, <<http://tiny.cc/lmrecent>>
- 13 maart 2015, Nationaal Congres Engels, <www.nationaalcongresengels.nl>
- 20 – 21 maart 2015, Congres Frans, <www.levendetalen.nl>
- 11 – 14 april 2015, IATEFL International Conference, Manchester, <www.iatefl.org>
- 15 april 2015, Dag van de Jonge Jury, Utrecht, <www.jongejury.nl>
- 22 april 2015, Werkconferentie opleiders mvt, Utrecht, <www.iclon.leidenuniv.nl>
- 23 april 2015, Dag van de Duitse Taal, <www.dnhk.org>
- 21 juni 2015, Finale Write Now!, Rotterdam, <www.writenow.nu>
- 2 oktober 2015, Ideeëndag Frans, <www.didactiekcommissiefrans.nl>
- 7 – 18 oktober 2015, Kinderboekenweek, <www.kinderboekenweek.nl>
- 18 december 2015, Internationale Dag van de Arabische Talen

Gratis inleiding taalwetenschap

MOOC's zijn *massive online open-access courses*, (universitaire) cursussen die gratis via internet gevolgd kunnen worden door grote groepen. De Universiteit Leiden biedt vanaf 30 maart een Engelstalige inleiding taalwetenschap aan als MOOC, gedoceerd door prof. dr. Marc van Oostendorp. De cursus *The Miracles of Human Language* bestaat uit vijf modules:

- Week 1: Introduction to Linguistics;
- Week 2: The Study of Sound: Phonology and Phonetics;
- Week 3: The Study of Words and Sentences: Morphology and Syntax;
- Week 4: The Study of Meaning: Pragmatics and Semantics;
- Week 5: Language in Society.

De cursus staat nu open voor inschrijvingen (die dus tot niets verplichten): <www.coursera.org/course/humanlanguage>.

binnenkort

Werkconferentie opleiders mvt

In samenwerking met Levende Talen ontwikkelt het Expertisecentrum mvt sinds maart 2007 initiatieven om aan de professionalisering van eerste- en tweede-graads lerarenopleiders mvt bij te dragen. In dit kader faciliteert het Expertisecentrum het Platform lerarenopleiders van Levende Talen. Het doel is opleiders als experts bijeen te brengen en hun de gelegenheid bieden om kennis en inzicht te vergroten op een aantal actuele terreinen én te bevorderen dat er uiteindelijk een permanent netwerk tot stand komt, dat als een *community of practice* opereert.

Tweemaal per jaar organiseert het platform een werkconferentie. De volgende conferentie vindt plaats op woensdag 22 april 2015 in het Academieggebouw in Utrecht. De dag wordt georganiseerd samen met Dudoc-Alfa, een programma ter ondersteuning van de vakdidactiek geesteswetenschappen (<www.vakdidactiekgw.nl>). Dankzij een bijdrage van Dudoc-Alfa zijn aan deelname geen kosten verbonden. Het thema van de bijeenkomst is vakdidactisch onderzoek, met workshops van docenten en opleiders die zelf onderzoek doen, en een workshop voor opleiders die vakdidactische afstudeeronderzoeken begeleiden.

Voor meer informatie, zie <<http://tiny.cc/lm-opleiders>>.

Dag van de Duitse Taal

Onder de naam Actiegroep Duits zetten de Nederlands-Duitse Handelskamer, het Goethe Instituut Nederland, het Duitsland Instituut Amsterdam en de Duitse ambassade in Den Haag zich samen in voor de stimulering van de Duitse taal in Nederland. Hiervoor hebben zij de *Mach mit!*-campagne in het leven geroepen, die een platform biedt voor vele regionale en landelijke initiatieven. De officiële campagnewebsite is <www.machmit.nl>.

In april 2012 vond de eerste landelijke Dag van de Duitse taal plaats. Sindsdien organiseert de Actiegroep deze dag als jaarlijks hoogtepunt van de campagne *Mach mit!*. Scholen, bedrijven en andere instellingen organiseren op 23 april tijdens de vierde Dag van de Duitse taal een groot aantal acties in het hele land.

Voor meer informatie over acties en mogelijkheden bij u in de buurt, zie <www.dnhk.org> en <www.machmit.nl>.

IATEFL International Conference

Van 11 tot 14 april vindt weer de jaarlijkse IATEFL International Conference and Exhibition plaats. Dit jaar komen docenten Engels uit de hele wereld naar Manchester. Op het programma staan weer honderden workshops over uiteenlopende onderwerpen die te maken hebben met het geven van Engels als vreemde taal. Verder begint elke dag met een plenaire sessie, die dit jaar verzorgd zullen worden door onder anderen Ann Cotton, Carol Ann Duffy, Joy Egbert en Donald Freeman.

Voor meer informatie, zie <www.iatefl.org>.